
МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'38'42:821.161.2.06(092)
DOI 10.31654/2520-6966-2025-26F-112-132-144

Бойко Н. І.

доктор філологічних наук, професор кафедри української мови,
літератури, культурології та журналістики
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
bni_bni52@ukr.net
orcid.org/0000-0003-0881-743X

Каськов Д. М.

аспірант факультету філології, історії та політико-юридичних наук
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
dimakaskov265@gmail.com

Мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» в романі Сергія Жадана «Ворошиловград»

Статтю присвячено дослідженню засобів і способів мовомисленнєвої об'єктивації концепту «сонце» в романі Сергія Жадана «Ворошиловград» на лексико-семантичному рівні, виявленню та характеристиці вербалізаторів концепту, визначенню їхніх ключових семантичних планів, емоційнопсихологічного навантаження та функцій у тексті твору. Виявлено, що на просторах роману мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» базується на характеристиці низки його універсальних параметричних складників (колір, температура, джерело світла, рухи у просторі, час доби тощо) та їхній трансформації, на індивідуальних інтерпретаціях, додаткових рисах, ціннісних вимірах, описах кольорової гами, форми, наявності запаху. З'ясовано, що нове бачення сонця як ключового орієнтира в просторі й часі збагачене семантичними складниками, відтворенням почуттєвої сфери, відчуттям сонця як феномена, маркованого умовами регіонального географічно-кліматичного довкілля, природним ландшафтом, осонням, національною флорою і фауною, які позначені глибоким етноцентризмом. Констатовано, що найчастотнішими в романі постають онтологічні, екзистенційні та стилієдентифікаційні засоби мовомисленнєвої об'єктивації концепту «сонце», репрезентовані самотніми поєднаннями епітетів, несподіваних порівнянь і метафорично-персоніфікаційних моделей. Вони репрезентують взаємодію об'єктивного і суб'єктивного чинників у сприйнятті фрагментів довкілля, є маркерами мовотворчості С. Жадана, ідентифікаційною рисою його ідіостилу.

Ключові слова: мовомисленнєва об'єктивація, вербалізація, концепт, сонце, онтологічний, екзистенційний, стилієдентифікаційний, Сергій Жадан, роман, «Ворошиловград».

Актуальність дослідження. Для української лінгвістики початку XXI століття характерна посилена увага до проблем вербалізації таких феноменів, як ідентичність, пам'ять, час і простір. Сучасні лінгвістичні дослідження зосереджені на вивченні семантичних полів окремих концептів, що пов'язано із виявленням та класифікацією різнорівневих мовних одиниць, які забезпечують вербалізацію певних концептів чи концептосфер. Активізація наукового інтересу до ключових концептів, ментальних знань про фрагменти довкілля та дослідження специфіки, механізмів їхньої вербалізації в художніх текстах мовознавці С. Єрмоленко, О. Тараненко, О. Селіванова, С. Бибики, Т. Вільчинська, А. Мойсієнко та інші пояснюють пріоритетними позиціями в сучасній лінгвістиці студіювання «особливостей мовної концептуалізації культурного простору через концепти» [2, с. 299].

У романі «Ворошиловград» Сергій Жадан не лише глибоко осмислює феномен пострадянського українського Сходу, але й моделює його символічний образ через складну систему художніх концептів. Одним із таких універсальних складників концептосфери роману автора є елемент небесної сфери «сонце», що виконує важливу мовомисленнєву функцію, репрезентовану індивідуально-авторськими семантичними планами. Не менш значущими постають на просторах роману й міфопоетична та наративна функції, що об'єктивують і світобачення, і світовідчуття автора через систему складників концептосфери роману. Аналіз лексичної та фразеологічної вербалізації цього концепту дозволяє глибше зрозуміти не лише ідейно-художню структуру роману, а й простежити ширші обрії його проблематики крізь призму світобачення, самоідентифікації персонажів та їхнього внутрішнього і зовнішнього портретування.

Метою статті є аналіз засобів і способів мовомисленнєвої об'єктивації концепту «сонце» в романі Сергія Жадана «Ворошиловград» на лексико-семантичному рівні, виявлення та характеристика вербалізаторів концепту, визначення їхніх ключових семантичних планів, емоційнопсихологічного навантаження та функцій на просторах тексту твору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На проблематику й мовистиль роману Сергія Жадана «Ворошиловград» дослідники звернули особливу увагу після конкурсу «Книга року Бі-Бі-Сі» 2010 року. Твір переміг у конкурсі й був удостоєний швейцарської літературної премії Jan Michalski Prize. Пізніше, 12 грудня 2014 року, «на честь десятої річниці премії BBC Україна спільно з культурною програмою ЄБРР оголосили роман Книгою десятиліття Бі-Бі-Сі», а

«неактуальна нині назва міста стала метафорою цивілізаційної ідентичності українства» [10, с. 177].

Роман Сергія Жадана «Ворошиловград» став об'єктом вивчення низки літературознавчих та мовознавчих студій. Літературознавці досліджували роман у контексті творчого доробку письменника загалом, проблематики його поетичних збірок та інших прозових творів, виявляючи «генезу жаданівських образів і мотивів» (праці Т. Гундорової, А. Матусяк, О. Романенко, А. Бабенко, Я. Поліщука, Т. Мейзерської та ін.).

Лінгвісти досліджували мовостиль твору «Ворошиловград» у різних аспектах. Так, С. Бирик зосередила увагу на аналізі символічного змісту топоніма Ворошиловград, дійшла висновку, що «метафоричність його семантики формує ряд знаків-символів, що співвіднесені з лінгвокультурою пам'яттю» [1, с. 28]. Лінгвокультурну пам'ять схарактеризовано як «культурно-історичну, часово-просторову та соціокультурну мотивацію семантики одиниць мови (слів, словосполучень, фразем)», зумовлену їхнім уживанням у спеціально організованих контекстуальних просторах [1, с. 28]. Концепт «Ворошиловград» репрезентовано як феномен, підтримуваний шляхом потрійної актуалізації: через метафоричний образ простору, метафору часу та соціальну метафору.

У статті А. Гудманяна та О. Линтвар «Розмовна лексика С. Жадана в романі «Ворошиловград» в англійському перекладі» автори аналізують особливості розмовної лексики у творі та способи її відтворення в англійському перекладі, виокремлюють такі групи лексики, як жаргонізми, табуйовану лексику, суржик, а також характеризують перекладацькі прийоми [4, с. 5–11].

О. Саакова в дослідженні «Трансформації фразеологізмів у романі Сергія Жадана «Ворошиловград» аналізує трансформаційні зміни фразеологічних одиниць у тексті роману, визначаючи їхнє контекстуально мотивоване, стилістично забарвлене, інформативно марковане й образне значення. У студії зроблено акцент на емоційному навантаженні фразем, на трансформації фразеологізмів, які в романі відтворюють особливості авторського мовомислення, слугують засобом комічного [12].

Дослідниця А. Черниш у статті «Лінгвосинергетичний вектор вивчення сучасного українського дискурсу (на матеріалі „Ворошиловграда“, Сергія Жадана)» застосовує лінгвосинергетичний підхід до аналізу мови роману, характеризуючи її як складну адаптивну систему. Авторка простежує та визначає індивідуальність письменника щодо використання різнорівневих мовних одиниць, їхнього поєднання та

взаємодії семантичних планів, механізмів репрезентації нових соціокультурних змін [16].

Різноаспектні дослідження роману «Ворошиловград» відбивають складність його проблематики, потужний символізм концептосфери, оригінальність мовомислення автора в процесі об'єктизації її складників.

У мовознавчих та літературознавчих студіях зосереджено увагу на образно-символьній системі роману «Ворошиловград», яка досліджена переважно з погляду міфопоетики, мотивного аналізу чи соціально-політичних контекстуально мотивованих парадигм. Концепт «сонце», попри його важливу роль у мовомисленнєвій картині світу автора загалом й аналізованому творі зокрема, досі не був предметом окремого комплексного аналізу. Запропонована студія частково заповнює цю дослідницьку лакуну, розглядаючи концепт «сонце» через призму когнітивно-дискурсивного підходу, емотивно-аксіологічних вимірів, що дозволяє простежити його значення у формуванні образного хронотопу, ідейно-тематичного змісту та системи художнього розуміння і відчуття зображених фрагментів дійсності в романі.

Водночас зазначимо, що концепт «сонце» був об'єктом дослідження багатьох мовознавців, які вивчали його в різних аспектах. Так, Н. Плотнікова у статті «Концепт-архетип *сонце*: підґрунтя мікроконцептосфери святики» проаналізувала вербальне вираження концепту небесної сфери в контексті зимових свят, використовуючи матеріали словників та низки етнографічних джерел. Авторка визначила структурні елементи концепту та змоделювала його польову структуру [11].

У статті «Концепт *сонце* в поетичних ідіолектах Є. Гуцала та В. Симоненка» С. Шуляк дослідила функціонування концепту «сонце» в поезії зазначених авторів. Авторка з'ясувала семантичні особливості та символічний потенціал цього концепту, його визначальну роль у формуванні поетичної картини світу митців. [15].

В. Черевченко та О. Черевченко в праці «Модерністська інтерпретація образу сонця в літературі кінця XIX – початку XX ст.» виявили та схарактеризували семантичну основу та асоціативний потенціал лінгвокультури «сонце» в європейській художній літературі, проаналізували семантико-стилістичні особливості вербалізатора концепту крізь призму модерністських інтерпретацій у європейській літературі початку XX ст., що уможливило виявлення спільних та відмінних рис у характеристиці й розкритті його глибинних семантичних планів на тлі сучасних лінгвостилістичних тлумачень поняття мовного етноцентризму [14].

Матеріали та методи дослідження. Наукову студію виконано на матеріалі тексту роману «Ворошиловград» Сергія Жадана, який поряд з індивідуально-авторським глибинним осмисленням значущого фрагмента українського пострадянського Сходу моделює й систему символічних образів через призму етнокультурної, емоційнопсихологічної об'єктивації художньої концептосфери, одним із домінантних складників якої постав репрезентатор небесної сфери «сонце».

У дослідженні використано метод суцільної вибірки (для формування картотеки матеріалу студіювання); компонентного аналізу, який пов'язаний з описом структурних і семантичних особливостей об'єктиваторів концепту, зафіксованих у лексикографічних працях та уживаних у тексті роману «Ворошиловград»; метод контекстного аналізу (для виявлення особливостей семантичних структур вербалізаторів концепту, його експресивного потенціалу); а також методи синтезу та дедукції, які уможливають наукові узагальнення.

Результати дослідження.

Роман «Ворошиловград» Сергія Жадана (2010) є знаковим твором сучасної української літератури. Одним із важливих елементів художніх просторів мовосвіту роману постав концепт «сонце», який виконує роль не лише природного феномену, а й слугує засобом етнокультурного, символічного маркера, що відображає внутрішній світ персонажів, мотиви онтологічного вибору та загальну структуру філософського протиставлення *гармонія – хаос*.

Мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» в романі репрезентована етносемантично й емотивно-оцінно маркованими номінаціями, зосередженими на таких параметричних складниках: колір, джерело світла, температура, форма, час, рух, простір та запах. Лінгвістичний аналіз дозволяє простежити особливості функціонування найменувань *сонця* на рівнях лексики, фразеології, стилістики, конотативних та когнітивних моделей, зважаючи, що «як міфогенний образ, сонце є не просто прадавнім, а універсальним моделювальним праобразом, фундаментальною філософською категорією, що структурує і сакралізує художній простір багатьох творів» [14, с. 134]. Образ сонця справедливо інтерпретують як «міфогенний образ», який належить до складу універсальних моделювальних праобразів.

С. Єрмоленко зазначає, що «тривалість функціонування слова [імені концепту – Н. Б, Д. К] в мові, в різних комунікативних ситуаціях спричиняється до виникнення переносних, образних значень, утворення стійких фразеологічних сполук, формування символів» [6, с. 247]. Саме на факт довготривалого й активного життя (функціонування)

найменування концепту, на різноманітність метафоричних моделей, пов'язаних із його образом, звернув увагу В. Жайворонюк, зазначивши, що образна природа слова схована в етномовній пам'яті, а основа його метафоризації знаходиться в глибинах національної свідомості, і все це відображено як у фольклорних творах, так і великих зразках індивідуально-авторської мовотворчості [8, с. 23].

У романі мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» репрезентована як прямими значеннями, зафіксованими в словниках, так і переносними, які засвідчують самотністі мовомислення автора, естетизацію чи символізацію концепту, а також його інтертекстуалізацію в індивідуальних мовотворчих практиках. У цьому й полягає специфіка мови художньої літератури, де факти дійсності зазнають процесів контекстуальної експресивізації, «естетичного осмислення, всі вони трансформуються в світосприйманні людини і постають перед читачем водночас у дуже конкретних, чуттєвих образах-картинах та в узагальнених символах» [6, с. 248].

Поряд із узуальними значеннями імені концепту, зафіксованими в академічному тлумачному словнику («1. Центральне небесне світило сонячної системи, що має форму гігантської розжареної кулі, яка випромінює світло й тепло: 2. Відбиття, відображення чим-небудь або у чомусь цього небесного світила. 3. Світло й тепло, що випромінюються цим світилом. 4. перен. Про те (того), хто (що) є джерелом життя, втіхи, радості і т. ін. для когось. 5. перен. Те, що освітлює шлях, той, хто веде за собою (у житті, боротьбі і т. ін.); 6. Центральна планета інших планетних систем. 7. Гімнастична вправа на турніку» [13, т. 9, с. 459], наприклад: 1. *Сам літак за **сонцем** ще не було видно, але тінь його вже мчала пшеничними полями* [7, с. 22], текст роману містить фрагменти з мовомисленнєвими (індивідуально-авторськими) смисловими наповненнями концепту, де лексеми, що його вербалізують, слугують основою створення гами інших фізично і психологічно зорієнтованих, зосереджених на онтологічних, екзистенційних, космогонічних, стилейдентифікаційних, психоемоційних, аксіологічних семантичних планах й оцінних вимірах. Найвиразнішими в романі постають онтологічні, екзистенційні та стилейдентифікаційні семантичні плани й оцінні виміри.

1. Мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» крізь призму онтологічних семантичних планів і вимірів. У романі аналізований концепт постає передусім у просторових і часових координатах: *Авіатори кидають свої апарати, що поступово охолоджуються у вечірніх сутінках, і рухаються на захід, за **сонцем**, що швидко згасає* [7, с. 24]; ***Сонце** підіймалось якраз над нашим будинком* [7, с. 9]; *Ми*

рушили, видержись на крейдяні кручі, побрели вгору, слідом за вечірнім сонцем [7, с. 72] – контекстуальна актуалізація сем 'рух у просторі', 'дороговказ', 'вогонь', 'час доби'. Виявлено, що в більшості текстових фрагментів концепт «сонце» слугує перевіреним досвідом орієнтиром у просторі та часі, об'єктивованим через зв'язок із вказівкою на напрямок руху (*на захід, за сонцем, слідом за вечірнім сонцем*) і взаємодією з об'єктами, які змінюють своє положення щодо нього (*тінь мчала пшеничними полями*). Сонце постає як центральний топос навігації, тобто є не лише фізичним, а й аксіологічним, ціннісним виміром: рух з орієнтацією на положення центрального небесного світила завжди існує в реальному часі і просторі, він перевірений і правильно можливий завдяки орієнтації на сонце; сонце завжди є інтерпретатором часу, процесами стеження за ним, змінами; сонце – це символічний шлях до нового, часто невідомого. Використання дієслів руху (*рушили, побрели, мчала, підіймалось, рухаються*) створює динамічну картину часу в просторі. Фактичний матеріал засвідчив об'єктивацію кількісних параметрів (подільність: *ранкове, вечірнє, осіннє сонце*) та якісних (упорядкованість, безперервність) часових вимірів, за якими людина здійснює вимірювання та періодизацію часу.

2. Мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» крізь призму екзистенційних семантичних планів і вимірів. У романі вербалізація екзистенційних мотивів зреалізована через корелятивні пари *сонце – життя* та контекстуальні ланцюжки: *сонце – тепло – життя, сонце – світло – життя, сонце – рух – життя*. Сонце постає передусім незмінним джерелом світла й тепла, без чого якісне життя неможливе: **Сонце, ніби течією, повільно відносило на захід. Воно рухалось над кварталами, від чого повітря ставало густим і теплим, і світло по ньому осідало** [7, с. 48]. Домінуюльним вербалізатором життя в романі слугує й епітетний ад'єктив *сонячний* («сповнений яскравим світлом сонця, з сонцем»): *сонячні відблиски, сонячне світло, сонячна долина, сонячні промені, сонячні алеї* та ін.: *Три місяці щедрого сонячного світла* [7, с. 175]; *Пілоти розглядали сільськогосподарські угіддя, поля, густо политі сонячним медом, свіжу зелень балок та залізничних насипів, золото річкового піску й столове срібло крейдяних узбереж* [7, с. 23].

Виявлено узуальну нейтральну й метафорично-персоніфікаційну об'єктивацію концепту, що є джерелом світла і тепла: **Сонце зайшло, відразу стало прохолодно** [7, с. 25]; **Зранку сонце прогрівало асфальт і сушило траву, що пробивалась крізь бетонні плити** [7, с. 22]; **Прогріваючись, асфальт відбивав сонячне світло, засліплюючи**

птахів, що пролітали над злітною смугою [7, с. 22]; **Сонце заливало кімнату, пил стояв, ніби збовтана рибою річкова вода** [7, с. 85]; **Сонце й осіннє повітря робили всю цю зупинку примарною й громіздкою, все це могло будь-якої миті розвалитись і розсипатись...**[7, с. 234]. У наведених фрагментах спостережено актуалізацію впливу сонця як головного джерела освітлення й температурного поширення. Об'єктивація концепту здійснена на основі його функційних складників – здатності випромінювати світло й тепло дозовано, що вербалізовано дієслівними формами, та взаємодіяти з іншими елементами довкілля (*асфальт, кімната, пил, повітря, трава тощо*). Метафоризація впливу й дії сонячного світла та тепла породжує сенсорну образність тексту, де візуальні та тактильні відчуття поєднані в єдину стилістичну модель, увиразнену ефектом синестезії.

Негативно-оцінні семантичні плани концепту об'єктивують фрагменти, де відображено «надмір сонця», його вплив на людину, її життєдіяльність чи на фрагменти довкілля: *Біля одного магазину, прихилившись до дверей, стояла розморена сонцем продавщиця* [7, с. 46–47], актуалізація екзистенційних сем 'відчуття фізичної втоми', 'млявість', 'сонливість'; *Просто зник, як турист із готелю, витягнувши мене на просмолені сонцем пагорби, на яких я завжди почувався невпевнено – ще з дитинства, від перших спогадів...* [7, с. 86], актуалізація негативних сем, зумовлених асоціацією зі смолою, її властивостями: «темна в'язка з неприємним запахом органічна речовина, що утворюється при сухій перегонці дерева» [13, т. 9, с. 415]; *...вибрались подалі від усього цього пекла з тисячею променів і спогадів, котрі забивали легені й сліпили очі* [7, с. 85], актуалізація негативних сем, зумовлених асоціацією з релігійною оцінністю лексеми *пекло* (перен. «Нестерпні, жажливі умови, обставини» [13, т. 6, с. 111].

3. **Мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» крізь призму стилейдентифікаційних семантичних планів і вимірів.** Виявлена дослідниками специфічність та оригінальність вторинних номінацій фрагментів довкілля в мовостилі С. Жадана [1; 9] позначена й на механізмах об'єктивації концепту «сонце». Художнє мовомислення письменника відображено в індивідуально-авторських кольористичних характеристиках сонця, що є своєрідним відображенням індивідуальної авторської оптики: *...пробивалось, розганяючи кімнатою пил та протяги, жовте, ніби вершкове масло, сонце* [7, с. 8]; *...сонце в'їдалося в долину, наче пляма жиру в полотно* [7, с. 20]; *Попереду, на обрії, сяяли білі багатоповерхівки, над якими палало червоне сонце, схоже на гарячий баскетбольний м'яч* [7, с. 15]; *Сонце бронзовим корпусом проливало вгорі, ніби аеростат, дрейфуючи*

теплими повітряними потоками [7, с. 231]. Колірна характеристика увиразнена порівняльними структурами, компоненти яких репрезентовані побутовизмами (*вершкове масло, пляма жиру, полотно, бензинова груша*), термінологічними найменуваннями (*баскетбольний м'яч, аеростат, дрейфувати*), а також загальномовними (*сонце пробивалось, розганяючи; палає, проливалось*) та індивідуально-авторськими (*сонце в'їдалось*) метафорично-персоніфікованими моделями. Такі поєднання (епітетів, порівнянь і метафор) – маркер мовомисленневої об'єктивації концепту «сонце» зокрема й мовотворчості С. Жадана загалом, ідентифікаційна риса його ідіостилію.

Контекстуальні поєднання базових атрибутів сонця (колір, світло, температура, запах, рухи, форма тощо) з несподіваними порівняльними й метафоричними характеристиками демонструють авторську інтерпретацію концепту через матеріальні та психоемотивні образні моделі, які виявляють його культурно-ментальну амбівалентність: сонце як джерело світла і тепла, як життєдайний елемент і водночас як руйнівна, з інколи непередбачуваними й небажаними впливами сила.

Дія стильової манери мовомислення С. Жадана властиве втіленню асоціативних (експліцитних та імпліцитних) образних зв'язків концепту з його лексико-семантичними чи фразеологічними конкретизаціями: *сонце – рідина* (*Було вже досить пізно, праворуч за вікном червоними спалахами розливалось вечірнє сонце* [7, с. 24]; *сонце – фрагмент повсякденної реальності* (*...я завжди відчував відстороненість із його боку, особливо щодо батьків, які здались і покинули цю долину з усім її **сонцем**, піском та шовковицею* [7, с. 86]; *сонце – істота* (*Велике жовто-червоне сонце проповзло над нами, **черкнувши дах, перевалялось** за сусідній пагорб і повільно **потяглось** на захід, **волочачи** за собою проміння, ніби водорості у відкрите море; Внизу, відразу за мостом, починалась липова алея, дерева тяглись уздовж траси, **сонце билось** крізь листя й засліплювало* [7, с. 48]; *сонце – корелят соняшника* (***Сонце заковувалось** десь по той бік траси, й сутінки розкривались у повітрі, мов **соняшники*** [7, с. 42]; *сонце – «нутро червня»* (*Я дивився за вікно і відчував, як опускається **тепле нутро червня**, торкаючись усього живого на цій трасі* [7, с. 85]. Мовомисленнева об'єктивація концепту «сонце» крізь призму стилейдентифікаційних семантичних планів і вимірів у романі С. Жадана позначена емотивно-оцінною поліфонією, що відбиває два аспекти сприйняття найважливішого джерела енергії для життя на землі: позитивне оцінювання світила небесної сфери та негативні характеристики, зумовлені відхиленнями від узвичаєних етносом норм щодо «сонячної динаміки» (змін світла, кольору, температури, запаху,

рухів, освітленості простору, впливу на емоції й почуття людини) та змінами в процесах життя людини та природи, будь-яких фрагментів докiлля.

Висновки та перспективи дослідження.

У романі С. Жадана «Ворошиловград» мовомисленнєва об'єктивація концепту «сонце» базується на характеристиці низки його універсальних параметричних складників (колір, температура, джерело світла, рухи в просторі, час доби тощо) та їхньої трансформації, а також на індивідуальних інтерпретаціях, додаткових рисах, ціннісних вимірах щодо кольору, форми, наявності запаху тощо. Нове бачення джерела світла і тепла, сонця як ключового орієнтира в просторі й часі ускладнене відтворенням почуттєвої сфери, відчуттям сонця як феномена, маркованого умовами регіонального географічно-кліматичного оточення, природним ландшафтом, осонням, флорою і фауною.

Фрагменти роману з індивідуально-авторськими смисловими наповненнями аналізованого концепту позначені глибоким етноцентризмом. Лексико-семантичні об'єктиватори концепту репрезентують гаму нових фізично та психологічно зорієнтованих на відтворенні онтологічних, екзистенційних, космогонічних, стилейдентифікаційних, психоемоційних, аксіологічних семантичних планів і ціннісних вимірів. До найчастотніших у романі належать онтологічні, екзистенційні та стилейдентифікаційні, репрезентовані самотутнім поєднанням епітетів, несподіваних порівнянь й оригінальних метафорично-персоніфікаційних моделей. Такі специфічні ознаки художньої мовомисленнєвої об'єктивації концепту «сонце» репрезентують узаємодію об'єктивного і суб'єктивного чинників у сприйнятті фрагментів сучасного світу, слугують маркером мовотворчості С. Жадана, ідентифікаційною рисою його ідіостилу.

Перспективним видається дослідження лексичних та фразеологічних засобів мовомисленнєвої об'єктивації інших складників концептосфери роману С. Жадана «Ворошиловград».

Література

1. Бибик С. Ворошиловград – метафора лінгвокультурної пам'яті (за однойменним романом С. Жадана). *Культура слова*. № 94. 2021. С. 28–46.
2. Вільчинська Т.П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII-XVIII ст.: монографія. Тернопіль: Джура, 2008. 424 с.
3. Голобородько Я. Ді-джей української прози Сергій Жадан. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/142675/14-Holoborodko.pdf?sequence=1>

4. Гудманян А., Линтвар О. Розмовна лексика С. Жадана у романі «Ворошиловград» в англійському перекладі. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2019. Вип. 39. С. 5–11.
5. Дзюба І. Чорний романтик. Сергій Жадан. Київ: «Либідь», 2017. 112 с.
6. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ: Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
7. Жадан С. Ворошиловград. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 320 с.
8. Жайворонок В. В. Мова і духовний розвиток народу. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 22–30.
9. Коткова Л. І. Мова як ключовий лінгвоментальний образ поетичної картини світу Сергія Жадана (на матеріалі збірки «Скрипниківка»). *Література та культура Полісся*. № 109. Серія «Філологічні науки» № 23. 2023. С. 205–218.
10. Лінгвософія українських текстів ХХІ століття: колективна монографія. [Автори: С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, А. Ю. Ганжа, Т. А. Коць, Г. М. Сюта. Відп. ред. С.Я. Єрмоленко]. Київ: Інститут української мови НАН України, 2023. 530 с. [Електронне видання].
11. Плотнікова Н. В. Концепт-архетип сонце: підґрунтя мікроконцептосфери святки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 58. С. 58–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_58_24
12. Саакова О. І. Трансформації фразеологізмів у романі Сергія Жадана «Ворошиловград». *Філологія ХХІ століття*: зб. наук. пр. за матеріалами ХІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 27 квітня 2023 р. Харків, 2023. С. 105–108.
13. Словник української мови: в 11-ти томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
14. Черевченко В., Черевченко О. Модерністська інтерпретація образу сонця в європейській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Філологічний часопис*. Вип. 2 (18) / 2021. *Philological Review*, Issue 2 (18) / 2021. С. 132–141.
15. Шуляк С. Концепт сонце у поетичних ідіолектах Є. Гуцала та В. Симоненка. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер. : Філологічні науки. 2010. Вип. 89(1). С. 370–374. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89\(1\)_86](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89(1)_86)
16. Chernysh A. LinguosynergeticVector of Studying Contemporary Ukrainian Discourse (On the Material of «Voroshilovgrad» by Serhiy Zhadan). *Philological Treatises*, 16(1). [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(1\)-2](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(1)-2)

References

1. Bybyk, S. (2021). *Voroshilovhrad – metafora linhvokulturnoi pamiati (za odnojmennym romanom S. Zhadana)* [Voroshilovhrad – Metaphor of Linguocultural Memory (According to S. Zhadan's Novel of the Same Name)]. *Kultura slova – The Culture of the Word*. № 94. P. 28–46. [in Ukrainian].
2. Vilchynska, T.P. (2008). *Kontseptualizatsiia sakralnoho v ukrainskij poetychnij movi XVII-XVIII st.: monohrafiia* [The Conceptualization of Sacred in Ukrainian Poetical Language: A Monograph]. Ternopil: Dzhura Publ. [in Ukrainian].

3. Holoborodko, Ya. *Di-dzhej ukrainskoi prozy Serhij Zhadan* [DJ of Ukrainian Prose Serhii Zhadan]. URL: <http://dspatse.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/142675/14-Holoborodko.pdf?sekuentse=1> [in Ukrainian].
4. Hudmanian, A., Lyntvar, O. (2019). *Rozmovna leksyka S. Zhadana u romani «Voroshylivhrad» v anhliskomu perekladi* [The Colloquial Vocabulary of S. Zhadan in the Novel «Voroshylivhrad» in English Translation]. *Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyschykh navchalnykh zakladakh – Humanitarian Education at Technical Higher Schools*. № 39. P. 35–11. [in Ukrainian].
5. Dziuba, I. (2017). *Chornyj romantyk. Serhij Zhadan* [The Black Romantic. Serhij Zhadan]. Kyiv: Lybid Publ. [in Ukrainian].
6. Yermolenko, S. Ya. (2009). *Movno-estetychni znaky ukrainskoi kultury* [Lingual-Aesthetical Signs of Ukrainian Culture]. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy Publ. [in Ukrainian].
7. Zhadan, S. (2019). *Voroshylivhrad* [Voroshylivhrad]. Kharkiv: Klub Simejnoho Dozvillia Publ. [in Ukrainian].
8. Zhajvoronok, V. V. (1991). *Mova i dukhovnyj rozvytok narodu* [Language and the Spiritual Development of People]. *Movoznavstvo – Linguistics*. № 3. P. 22–30. [in Ukrainian].
9. Kotkova, L. I. (2023). *Mova iak kliuchovyj linhvomentalnyj obraz poetychnoi kartyny svitu Serhii Zhadana (na materialy zbiryky «Skrypnikivka»)* [Language as a Key Linguomental Image of Poetic Worldview of Serhii Zhadan (on the Material of Collection «Skrypnikivka»)]. *Literatura ta kultura Polissia – Literature and Culture of Polissia*. № 109 (23), P. 205–218. [in Ukrainian].
10. Yermolenko, S. Ya. (Eds.). (2023). *Linhvosofia ukrainskykh tekstiv XXI stolittia: kolektyvna monohrafiia* [Linguosophia of Ukrainian Texts of the 21st Century: Collective Monograph]. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy Publ. [in Ukrainian].
11. Plotnikova, N. V. (2015). *Kontsept-arkhetyp sontse: pidgruntia mikrokontseptosfery sviatky* [Concept-Archetype Sun: The Foundations of Concept Sphere]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Filolohichna – Scientific Papers of National University «Ostroh Academy». Philological Series*. No. 58, P. 58–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_58_24. [in Ukrainian].
12. Saakova, O. I. (2023). *Transformatsii frazeolohizmiv u romani Serhii Zhadana «Voroshylivhrad»* [Transformations of Phraseological Units in Serhii Zhadan's Novel «Voroshylivhrad»]. *Filolohiia XXI stolittia: zb. nauk. pr. za materialamy XIII Vseukr. nauk.-prakt. Konf – 21st Century Philosophy: Materials of the 13th All-Ukrainian Conference*. Kharkiv, 27 April 2023. Kharkiv, P. 105–108. [in Ukrainian].
13. *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11-ty tomakh* [Ukrainian Language Dictionary: in 11 Volumes]. (1970–1980). Kyiv: Naukova dumka Publ. [in Ukrainian].
14. Cherevchenko, V., Cherevchenko, O. (2021). *Modernistska interpretatsiia obrazu sontsia v evropejskij literaturi kintsia XIX – pochatku XX st.* [Modernist Interpretation of the Image of Sun in European Literature of the 19th – the Beginning of the 20th C.]. *Filolohichnyj chasopys – Philosophical Magazine*. No. 2 (18), P. 132–141. [in Ukrainian].

15. Shuliak, S. (2010). *Kontsept sontse u poetychnykh idiolektakh Ye. Hutsala ta V. Symonenka* [The Concept of Sun in Poetical Idiolects of Ye. Hutsalo ta V. Symonenko]. *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Ser.: Filolohichni nauky – Scientific Bulletin of Kirovohrad V. Vynnychenko State Pedagogical University. Philological Series. Iss. 89(1). P. 370–374. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89\(1\)_86](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89(1)_86)*

16. Chernysh, A. Linguosynergetic Vector of Studying Contemporary Ukrainian Discourse (On the Material of «Voroshilovhrad» by Serhiy Zhadan). *Philological Treatises*, 16 (1). [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(1\)-2](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(1)-2). [in English].

Boiko N. I.

Doctor of Philology, Professor, Acting Head of the Department of Ukrainian Language, Literature, Culturology and Journalism of Nizhyn Mykola Gogol State University
bni_bni52@ukr.net
orcid.org/0000-0003-0881-743X

Kaskov D. M.

PhD student of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences
of Nizhyn Mykola Gogol State University
dimakaskov265@gmail.com

**The Linguistic Objectification of the Concept «Sun»
in Serhii Zhadan's Novel «Voroshilovhrad»**

The paper deals with the study of the means and ways of linguistic objectification of the concept «sun» in Serhii Zhadan's novel «Voroshilovhrad» at the lexical and semantic level, identification and characterisation of the concept's verbalisers, determination of their key semantic plans, emotional and psychological load and functions in the text of the work. It has been found that in the novel's space, the linguistic and mental objectification of the concept «sun» is based on the characterisation of a number of its universal parametric components (colour, temperature, light source, movement in space, time of day, etc.) and their transformation, on individual interpretations, additional features, value dimensions, descriptions of colour, shape, and smell. It has been found that the new vision of the sun as a key reference point in space and time is enriched with semantic components, reproduction of the sensual sphere, and the feeling of the sun as a phenomenon marked by the conditions of the regional geographical and climatic environment, natural landscape, national flora and fauna, which are marked by deep ethnocentrism. It is stated that ontological, existential and style-identifying means of linguistic and mental objectification of the concept «sun» are the most frequent in the novel, they are represented by an original combination of epithets, unexpected comparisons and metaphorical and personification models. They represent the interaction of objective and subjective factors in the perception of environmental fragments, play the role of markers of S. Zhadan's linguistic creativity, being an identifying feature of his idiosyncrasy.

Key words: linguistic and mental objectification, concept, sun, ontological, existential, style identification, Serhii Zhadan, novel, «Voroshilovhrad».